1. సమగ్రతతో పాటు స్థిరమైన వృద్ధిని ప్రోత్సహించేందుకు కేంద్ర బడ్జెట్ లో ఉన్న వివిధ నిబంధనలను వివరించండి.

ఆర్థిక మంత్రి నిర్మలా సీతారామన్ సమర్పించిన 2025-26 కేంద్ర బడ్జెట్, సమ్మిళిత మరియు స్థిరమైన వృద్ధిని ప్రోత్సహించే లక్ష్యంతో అనేక నిబంధనలను వివరిస్తుంది. ఈ కార్యక్రమాలు పన్నులు, వ్యవసాయం, పట్టణాభివృద్ధి, పునరుత్పాదక ఇంధనం మరియు సామాజిక సంక్షేమం వంటి వివిధ రంగాలను కలిగి ఉన్నాయి.

సమ్మిళిత మరియు స్థిరమైన వృద్ధిని ప్రోత్సహించడానికి నిబంధనలు:

1. పన్ను సంస్కరణలు:

- **ఆదాయపు పన్ను ఉపశమనం:** కొత్త పన్ను విధానంలో కొత్తగా ప్రకటించిన పన్ను స్లాబ్‌ల ప్రకారం, రూ. 12,00,000 వరకు వార్షిక ఆదాయంపై ఎటువంటి ఆదాయపు పన్ను చెల్లించబడదు. కొత్త పన్ను విధానాన్ని ఎంచుకునే జీతం పొందే వ్యక్తులకు, రూ. 12,75,000 వరకు ఆదాయం పన్ను రహితంగా ఉంటుంది. ఈ చర్య పునర్వినియోగపరచలేని ఆదాయాన్ని పెంచడం, వినియోగాన్ని ప్రోత్సహించడం మరియు ఆర్థిక వృద్ధిని పెంచడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

2. వ్యవసాయం మరియు గ్రామీణాభివృద్ధి:

- **ఉత్పత్తి కార్యక్రమాలు:** ఆహార భద్రతను పెంపొందించడానికి మరియు రైతులకు మద్దతు ఇవ్వడానికి, ప్రభుత్వం పప్పుధాన్యాలు మరియు పత్తి ఉత్పత్తిని పెంచడానికి మిషన్లను ప్రారంభించింది. ఉదాహరణకు, PM-KISAN (రైతు ఆదాయ మద్దతు) మరియు MGNREGA (గ్రామీణ ఉపాధి).
- **నీటిపారుదల ప్రాజెక్టులు:** సాగునీటికి నిధుల పెంపుదల వ్యవసాయ వర్గాలకు నీటి లభ్యతను మెరుగుపరచడం, స్థిరమైన వ్యవసాయ పద్ధతులను ప్రోత్సహించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది. ఉదాహరణకు: పోలవరం ప్రాజెక్ట్.

3. సూక్ష్మ, చిన్న మరియు మధ్య తరహా సంస్థలకు (MSMEలు) మద్దతు:

- **క్రెడిట్ హామీలు:** MSME లకు ఫైనాన్సింగ్‌ను సులభతరం చేయడానికి, వ్యవస్థాపకతను మరియు ఉద్యోగ సృష్టిని ప్రోత్సహించడానికి బడ్జెట్ క్రెడిట్ గ్యారెంటీ పథకాలను ప్రవేశపెడుతుంది. ఉదాహరణకు ముద్ర రుణాలు.
- **ఆవిష్కరణ ప్రోత్సాహకాలు:** ఆర్థిక వైవిధ్యీకరణలో చిన్న వ్యాపారాల పాత్రను గుర్తించి, వాటిలో ఆవిష్కరణ మరియు పోటీతత్వాన్ని ప్రోత్సహించడానికి కేటాయింపులు చేయబడతాయి. ఉదాహరణకు, స్టార్టప్ ఇండియా.

4. పట్టణాభివృద్ధి:

- **పెరిగిన కేటాయింపు:** గత సంవత్సరంతో పోలిస్తే పట్టణాభివృద్ధికి కేటాయింపులు 17% పెరిగాయి, రోడ్ల నిర్మాణం, నగరాల్లో మెరుగైన పారిశుధ్యం మరియు జీవన ప్రమాణాలు వంటి మౌలిక సదుపాయాలను మెరుగుపరచడంపై దృష్టి సారించింది.
- **మెట్రో మరియు రియల్ ఎస్టేట్ ప్రాజెక్టులు:** మెట్రో రైలు ప్రాజెక్టులు మరియు రియల్ ఎస్టేట్ రంగానికి గణనీయమైన పెట్టుబడులు మళ్ళించబడ్డాయి, ఇవి పట్టణ అభివృద్ధి బడ్జెట్‌లో 36% వాటా కలిగి ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు, విజయవాడ మరియు విశాఖపట్నం మెట్రోలు.

- **గృహనిర్మాణ కార్యక్రమాలు:** ప్రధాన్ మంత్రి ఆవాస్ యోజన (PMAY) పట్టణాభివృద్ధి బడ్జెట్‌లో 24% కేటాయించబడింది, ఇది సరసమైన గృహాలను అందించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

5. పునరుత్పాదక శక్తి మరియు స్థిరత్వం:

- **స్వచ్ఛ శక్తి నిధులు:** పరిశుభ్రమైన శక్తి సాంకేతికతలు మరియు స్థిరమైన పద్ధతులను ప్రోత్సహించేందుకు **పునరుత్పాదక శక్తి మరియు నూతన శక్తుల మంత్రిత్వశాఖకు 2025–26 సంవత్సరానికి ₹ 26,549 కోట్లు** కేటాయించారు. ఇది గత సంవత్సరం కేటాయించిన **₹ 19,100 కోట్లతో పోలిస్తే గణనీయమైన పెరుగుదల**. ఈ నిధులు స్వచ్ఛ శక్తి తయారీ, సోలార్ టెక్నాలజీ, గ్రీన్ ఎనర్జీ పథకాలకు మద్దతు ఇస్తాయి.
- **ఉదాహరణ:** *PM సూర్య ఘర్ పథకం* – గృహాలపై సౌర ప్యానెల్లు ఏర్పాటు చేసి ఉచిత లేదా తక్కువ ధర విద్యుత్‌ను అందించే జాతీయ స్థాయి సోలార్ కార్యక్రమం
- **అణుశక్తి మిషన్:** దేశం యొక్క విద్యుత్ అవసరాలను తీర్చడానికి మరియు శుద్ధ శక్తి వనరులను విస్తరించడానికి 2047 నాటికి 100 GW అణు శక్తి సామర్థ్యాన్ని సాధించడం లక్ష్యంగా ఒక కొత్త కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించారు. ఇది శక్తి వనరుల వైవిధ్యాన్ని పెంచుతూ, స్థిరమైన శక్తి మిశ్రమాన్ని నిర్మించడంలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది.

6. సామాజిక రంగ సంక్షేమం:

- **ఆరోగ్య సంరక్షణ విస్తరణ:** ఆరోగ్య సంరక్షణ లభ్యత మరియు ఫలితాలను మెరుగుపరచడం లక్ష్యంగా ఆర్థిక సంవత్సరంలో జిల్లా ఆసుపత్రులలో 200 క్యాన్సర్ సంరక్షణ కేంద్రాలను ఏర్పాటు చేయాలనే ప్రణాళికలు ఉన్నాయి.
- **లింగ బడ్జెటింగ్:** లింగ సంబంధిత కార్యక్రమాలకు కేటాయింపు మొత్తం బడ్జెట్‌లో 8.86%కి పెరిగింది, అంటే₹4.49 లక్షల కోట్లు, ఇది గత సంవత్సరం కంటే 37.25% పెరుగుదల, మహిళలు మరియు బాలికల సంక్షేమంపై దృష్టి సారించడం. సమ్మిళిత వృద్ధి మరియు స్థిరమైన వృద్ధి కోసం ప్రత్యేక శీర్షికలను రూపొందించండి.

కేటాయింపుల ప్రాధాన్యతలో లోపాలు:

1. **ఆరోగ్య సంరక్షణ నిధులు:**

- **బడ్జెట్ పరిమితులు:** ఆరోగ్య సంరక్షణ బడ్జెట్ GDPలో 1.89% వద్ద ఉంది, ఇది జాతీయ ఆరోగ్య విధానం సిఫార్సు చేసిన 2.5% కంటే తక్కువ. ఆరోగ్య సంరక్షణ మౌలిక సదుపాయాలను విస్తరించే ప్రణాళికలు ఉన్నప్పటికీ, ఆరోగ్య మరియు కుటుంబ సంక్షేమ మంత్రిత్వ శాఖకు మొత్తం కేటాయింపులు పరిమితంగా ఉన్నాయి, ఇది ఆరోగ్య సంరక్షణ సేవల నాణ్యత మరియు పరిధిని ప్రభావితం చేసే అవకాశం ఉంది.

2. మౌలిక సదుపాయాల పెట్టుబడి:

- **మూలధన వ్యయం:** మూలధన వ్యయంలో పెరుగుదల ఉన్నప్పటికీ, కొంతమంది విశ్లేషకులు ఈ కేటాయింపులు ప్రతిష్టాత్మకమైన మౌలిక సదుపాయాల అభివృద్ధి లక్ష్యాలను చేరుకోవడానికి సరిపోకపోవచ్చునని, ఇది దీర్ఘకాలిక ఆర్థిక వృద్ధికి ఆటంకం కలిగించవచ్చని భావిస్తున్నారు. ఉదాహరణకు, వచ్చే ఆర్థిక సంవత్సరానికి రూ. 11.21 లక్షల కోట్లను నమోదు చేయాలనే లక్ష్యాన్ని 10.08% పెంచారు.

3. వాతావరణ స్థితిస్థాపకత చర్యలు:

- **అనుకూలీకరణ నిధులు:** శుద్ధ శక్తిపై ఎక్కువ దృష్టి పెట్టినప్పటికీ, వాతావరణ మార్పులకు అనుగుణంగా ఉండేందుకు అవసరమైన చర్యలకు — ఉదాహరణకు: విపత్తు నిర్వహణ, బలమైన మౌలిక వసతులు, నీటి నిర్వహణ వంటి రంగాలకు కేటాయింపులు పరిమితంగానే ఉన్నాయి. జాతీయ సౌర మిషన్, జాతీయ స్థిర నివాస మిషన్, జాతీయ జల మిషన్, వంటి వివిధ పథకాలు ఉన్నప్పటికీ, ఇవి అవసరమైన స్థాయిలో నిధులు పొందకపోవడం ప్రధాన సమస్యగా నిలుస్తోంది

- వివిధ పునరుత్పాదక శక్తి పథకాలను అమలు చేయడానికి, ప్రత్యేకించి PM సూర్య ఘర్, గ్రీన్ హైడ్రోజన్ మిషన్ వంటి ప్రధాన పథకాలకు మద్దతుగా, ఈ సంవత్సరం సుమారు ₹7,400 కోట్ల అదనపు బడ్జెట్ కేటాయింపు జరిగింది.

  ఈ ఆర్థిక సంవత్సరానికి మొత్తం కేటాయింపు: ₹26,549 కోట్లు

  గత ఆర్థిక సంవత్సరంలో కేటాయింపు: ₹19,100 కోట్లు

  అంటే, ఈసారి బడ్జెట్‌లో గణనీయమైన పెరుగుదల కనిపిస్తున్నా, అనుకూలీకరణ రంగానికి మాత్రం ఇంకా సరిపడ నిధులు కేటాయించకపోవడం విమర్శనీయాంశం.

4. వ్యవసాయ నిర్మాణ సంస్కరణలు:

- **సబ్సిడీ దృష్టి:** స్థిరమైన వ్యవసాయ వృద్ధికి కీలకమైన వ్యవసాయ సాంకేతికత, నిల్వ మరియు ప్రాసెసింగ్ సౌకర్యాలలో దీర్ఘకాలిక పెట్టుబడుల కంటే స్వల్పకాలిక సబ్సిడీలకు బడ్జెట్ ప్రాధాన్యత ఇస్తూనే ఉంది. యంత్రాలకు సబ్సిడీలు అందించడం మరియు కోల్డ్ స్టోరేజ్ నిర్మాణంపై ప్రభుత్వం దృష్టి పెట్టాలి. ఉదాహరణకు, జూలై 2024లో, ఎరువుల సబ్సిడీని రూ.1,64,000 కోట్లుగా నిర్ణయించారు.

ముగింపు

కేంద్ర బడ్జెట్ 2025-26 వివిధ రంగాలలో సమ్మిళిత మరియు స్థిరమైన వృద్ధిని పెంపొందించే లక్ష్యంతో అనేక కార్యక్రమాలను ప్రవేశపెడుతుంది. అయితే, ఆరోగ్య సంరక్షణ, రక్షణ, మౌలిక సదుపాయాలు, వాతావరణ స్థితిస్థాపకత మరియు వ్యవసాయ సంస్కరణలు వంటి కొన్ని రంగాలకు అమృత్ కాల్ కు మరింత సమతుల్య మరియు మెరుగైన కేటాయింపులు అవసరం కావచ్చు, సుస్థిర అభివృద్ధి లక్ష్యాలు దేశ అభివృద్ధి లక్ష్యాలను సమగ్రంగా పరిష్కరిస్తాయి.

2. "రాష్ట్రాల ఆదాయ స్వయంప్రతిపత్తిపై GST ప్రభావాన్ని పరిశీలించండి. GST పరిహార విధానం రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ఆర్థిక ఆరోగ్యాన్ని ఎలా ప్రభావితం చేసింది?"

పరిచయం

2017లో భారతదేశంలో అమలు చేయబడిన వస్తువులు మరియు సేవల పన్ను (GST) రాష్ట్రాల ఆదాయ స్వయంప్రతిపత్తిని గణనీయంగా ప్రభావితం చేసింది. ఇది ఏకీకృత జాతీయ మార్కెట్‌ను సృష్టించడం మరియు పన్ను నిర్మాణాన్ని సరళీకృతం చేయడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నప్పటికీ, ఇది రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు ప్రయోజనాలు మరియు సవాళ్లను కూడా తెచ్చిపెట్టింది.

రాష్ట్రాల రెవెన్యూ స్వయంప్రతిపత్తిపై ప్రభావం

- **తగ్గిన ఆర్థిక సరళత:** రాష్ట్రాలు గతంలో విధించిన విలువ ఆధారిత పన్ను (VAT), అమ్మకపు పన్ను మరియు వినోద పన్ను వంటి అనేక పరోక్ష పన్నులను GST కలిపింది. ఇది సెస్ పన్నును జోడించడం ద్వారా మరియు వారి నిర్దిష్ట అవసరాలు మరియు ఆర్థిక పరిస్థితుల ఆధారంగా ఆదాయాన్ని ఉత్పత్తి చేయడం ద్వారా పన్ను రేట్లను స్వతంత్రంగా మార్చే రాష్ట్ర సామర్థ్యాన్ని తగ్గించింది.

- **GST కౌన్సిల్‌పై ఆధారపడటం:** రాష్ట్రాలు ఇప్పుడు చాలా వస్తువులు మరియు సేవలపై పన్ను రేట్లను నిర్ణయించడానికి కేంద్ర మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ఉమ్మడి సంస్థ అయిన GST కౌన్సిల్‌పై ఆధారపడతాయి. ఇది సహకార సమాఖ్యవాదాన్ని పెంపొందిస్తున్నప్పటికీ, పన్నులపై రాష్ట్రాల నియంత్రణను కూడా పరిమితం చేస్తుంది.
- **మూల-ఆధారిత పన్నుల నుండి ఆదాయ నష్టం:** GST కి ముందు కాలంలో, తయారీ కేంద్రాలు కలిగిన రాష్ట్రాలు మూల-ఆధారిత పన్నుల నుండి గణనీయమైన ఆదాయాన్ని ఆర్జించాయి. GST, గమ్యస్థాన-ఆధారిత పన్ను కావడంతో, ఈ ఆదాయంలో కొంత భాగాన్ని వినియోగ రాష్ట్రాలకు మార్చింది. ఇది ముఖ్యంగా మహారాష్ట్ర మరియు తమిళనాడు వంటి తయారీ రాష్ట్రాలను ప్రభావితం చేసింది.

రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల ఆర్థిక ఆరోగ్యంపై GST పరిహార యంత్రాంగం ప్రభావం

- **ఆదాయ వృద్ధికి హామీ:** సంభావ్య ఆదాయ నష్టాలను పరిష్కరించడానికి, కేంద్ర ప్రభుత్వం మొదట రాష్ట్రాలకు మొదటి ఐదు సంవత్సరాలకు (2017-2022) వారి GST ఆదాయంలో 14% వార్షిక వృద్ధిని హామీ ఇచ్చింది. ఈ స్థాయి కంటే తక్కువ ఏదైనా లోటును కేంద్రం భర్తీ చేయాలి.

  ఉదాహరణకు, కొన్ని రాష్ట్రాలు GST తర్వాత వారి మొత్తం పన్ను ఆదాయంలో పెరుగుదలను చూసినప్పటికీ, చాలా రాష్ట్రాలు హామీ ఇవ్వబడిన 14% వృద్ధి రేటును సాధించడానికి చాలా కష్టపడ్డాయి.
- **సెస్ కలెక్షన్:** పాన్ మసాలా, లగ్జరీ మోటారు వాహనాలు మరియు పొగాకు ఉత్పత్తులు వంటి కొన్ని లగ్జరీ మరియు డీమెరిట్ వస్తువులపై విధించిన GST పరిహార సెస్ ద్వారా ఈ పరిహారానికి నిధులు సమకూర్చబడ్డాయి.
- **ఆర్థిక ఆరోగ్య ప్రభావం:**
  - **ప్రారంభ ఉపశమనం:** జీఎస్టీ అమలు ప్రారంభ సంవత్సరాల్లో పరిహార విధానం రాష్ట్రాలకు భద్రతా వలయాన్ని అందించింది, కొత్త పన్ను విధానానికి సర్దుబాటు చేసుకోవడానికి వారికి సహాయపడింది.
  - **ఆలస్యమైన చెల్లింపులు:** అయితే, ఇటీవలి సంవత్సరాలలో కేంద్రం పరిహారం విడుదలలో జాప్యం కొన్ని రాష్ట్రాల ఆర్థిక ఆరోగ్యాన్ని దెబ్బతీసింది, ఇది ఖర్చు కట్టుబాట్లను తీర్చగల మరియు అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులలో పెట్టుబడి పెట్టగల సామర్థ్యాన్ని ప్రభావితం చేసింది.
  - **కేంద్రంపై ఆధారపడటం :** పరిహార యంత్రాంగం రాష్ట్రాలను వారి ఆదాయ అవసరాల కోసం కేంద్రంపై మరింత ఆధారపడేలా చేసింది, దీర్ఘకాలంలో ఆర్థిక స్వయంప్రతిపత్తి గురించి ఆందోళనలను లేవనెత్తింది.

ముగింపు

రాష్ట్ర ఆర్థిక స్వయంప్రతిపత్తితో జాతీయ ఆర్థిక సమైక్యతను సమతుల్యం చేయడానికి సహకారాత్మకమైన కానీ సరళమైన GST ఫ్రేమ్‌వర్క్ అవసరం. రాష్ట్రాలకు పన్ను విధించడంలో ఎక్కువ సౌలభ్యాన్ని అనుమతించడం, ఊహించదగిన పరిహార విధానాలను నిర్ధారించడం మరియు ఆదాయ వనరులను వైవిధ్యపరచడం ద్వారా, భారతదేశం సమాఖ్యవాదం మరియు ఆర్థిక స్థిరత్వాన్ని బలోపేతం చేయగలదు. GST భారతదేశంలోని రాష్ట్రాల ఆర్థిక దృశ్యాన్ని నిస్సందేహంగా మార్చింది. ఇది పన్ను సేకరణను క్రమబద్ధీకరించింది మరియు సమ్మతిని మెరుగుపరిచింది, అయితే ఇది రాష్ట్ర స్వయంప్రతిపత్తి మరియు ఆర్థిక ఆరోగ్యం గురించి ఆందోళనలను కూడా లేవనెత్తింది. GST పరిహార విధానం ప్రారంభంలో ఉపయోగకరంగా ఉన్నప్పటికీ, కేంద్రంపై ఆధారపడటాన్ని సృష్టించింది మరియు జాప్యాలకు గురైంది, ఇది రాష్ట్ర ఆర్థిక పరిస్థితులను ప్రభావితం చేసింది.